

KLIMAATPLAN STAD BRUSSEL

RESULTATEN VAN DE BURGERPARTICIPATIE
DECEMBER 2021

#SAVECLIMATE
CHANGE
IT NOW

INHOUD

Waarom burgers raadplegen voor de opstelling van het klimaatplan van de stad Brussel?	3
Participatieproject van de stad	3
Overzicht per wijk	7
Burgervoorstellen per thema	9
1 Toegankelijke en duurzame voeding	9
2 Biodiversiteit en natuur in de stad	11
3 Afval en circulaire economie	14
4 Water	16
5 Energie	19
6 Mobiliteit	21
Transversale acties	24
Jongeren aan het woord	25
Aan de slag met/voor jongeren	26
Besluit	27
Bijlagen	28

WAAROM BURGERS RAADPLEGEN VOOR DE OPSTELLING VAN HET KLIMAATPLAN VAN DE STAD BRUSSEL?

© Alex Vasey

Voor de uitwerking van haar klimaatplan gaat de stad Brussel graag het gesprek aan met haar burgers, zodat zij kunnen aangeven welke uitdagingen voor hen belangrijk zijn en waaraan ze ook iets willen doen. In dit eerste participatieproject wilden we een beroep doen op de betrokkenheid, de ondernemingslust en de expertise van burgers om verschillende doelstellingen te bereiken:

- luisteren naar burgers om te achterhalen welke klimaatkwesties ze belangrijk vinden;
- nieuwe doelgroepen mobiliseren;
- ruchtbaarheid geven aan de initiatieven van de stad en ze een vast onderdeel van de wijk maken;
- de 'klimaatgemeenschap' stimuleren, begeleiden en met elkaar in contact brengen;
- luisteren naar de burger om precies te kunnen vaststellen wat er scheelt en wat daaraan kan worden gedaan.

PARTICIPATIEPROJECT VAN DE STAD

Het participatieproject berust op verschillende initiatieven:

- gesprekken met burgers op straat;
- gesprekken in de wijken rond de Babbeleir;
- themaworkshops met burgers en experts;
- gesprekken met jongeren tussen 16 en 25 jaar in de openbare ruimte.

LUISTEREN NAAR DE BURGER: GESPREKKEN OP STRAAT

Facilitators zijn in Brussel de straat op gegaan om via gesprekken in de openbare ruimte te luisteren naar wat Brusselaars vinden over de klimaatopwarming, hun toekomst en over mogelijke acties.

De doelstellingen

- bewoners tegemoet treden, vooral wie zich niet bewust is van de problematiek;
- 12 bijeenkomsten organiseren in de verschillende wijken van de stad (openbare ruimte);
- vertellen over de acties van de stad en het klimaatplan;
- sensibiliseren over klimaatkwesties / problemen per wijk / tijdlijn van de veranderingen;
- verschillende gegevens verzamelen:
  - » sensibiliseren voor de 6 thema's die in het klimaatplan worden besproken;
  - » identificeren van actuele burgerinitiatieven;
  - » burgers laten nadenken over te organiseren initiatieven.

WE SPRAKEN MET

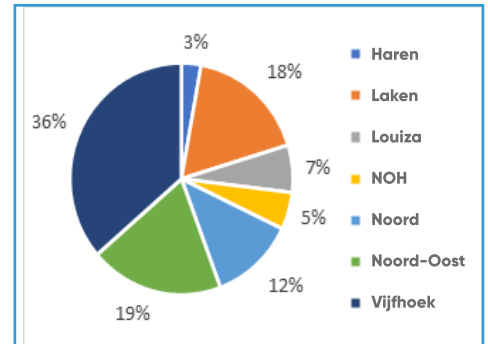
#212
mensen
in de openbare
ruimte

#101
mensen tijdens
themaworkshops

#146
mensen rond
de Babbeleir

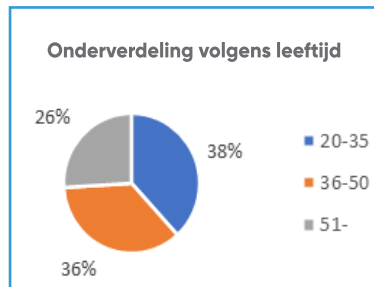
#217
jongeren (14-22
jaar) in de wijken

de bevolking in elke wijk, maar ook met indirecte aspecten. De meeste gesprekken vonden plaats op markten of in drukke straten, vlak na het einde van de derde coronagolf. Daarom lijkt het beperkte aantal deelnemers te maken te hebben met de context en met het feit dat er in die wijken minder dergelijke locaties voorkomen.

Kerncijfers

Er zijn enquêteurs de straat op gegaan. Deze keer kozen we voor pleinen, drukke straten en markten. We spraken met 212 mensen. Er was globaal een genderevenwicht: we praatten met 53% vrouwen en 47% mannen. We maakten een onderscheid tussen 3 evenredig verdeelde leeftijdsgroepen, waarbij de groep van de 20- tot 35-jarigen (38%) iets beter vertegenwoordigd was. Slechts 26% van de mensen met wie we spraken was echter ouder dan 51.

Wat de gesproken taal betreft, was 82% van de mensen Franstalig en 10% Nederlandstalig. 8% van de mensen (geen toeristen) sprak spontaan een andere taal.

Alle wijken werden bezocht. We spraken vooral met mensen in de Vijfhoek, en met minder mensen in Haren, Neder-Over-Heembeek en in de Louizawijk. Dat verschil heeft te maken met de omvang van

VRAGEN AAN ACTOREN VAN ELKE WIJK: ROND DE BABBELEIR

Om hun oor bij de burgers te luisteren te leggen, organiseerden facilitators in elke wijk gesprekken rond de Babbeleir met projectdragers en burgers. Elke bijeenkomst was een gelegenheid om projecten in de wijk voor te stellen en te luisteren naar wat er volgens burgers en verenigingen nodig is om de ontregeling van het klimaat lokaal te bestrijden. Tijdens deze workshops nodigden we zowel actoren uit de wijk (collectieve projecten, verenigingen - zie de lijst in bijlage) als burgers uit.

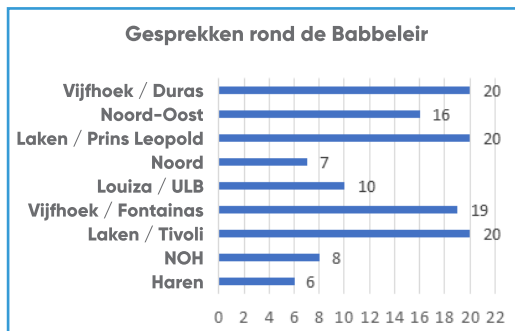

De doelstellingen

- contact leggen met de burgers via de Babbeleir;
- sensibiliseren voor de klimaatproblematiek;
- mensen mobiliseren om projecten uit te werken / aan projecten mee te doen.

Kerncijfers

Afhankelijk van het weer en de bezochte wijken schommelde het aantal deelnemers tussen 5-6 mensen, en 25-30 mensen op de drukste plaatsen, voor een totaal van 126 personen.

BURGERS EN EXPERTS ROND DE TAFEL: THEMAWORKSHOPS

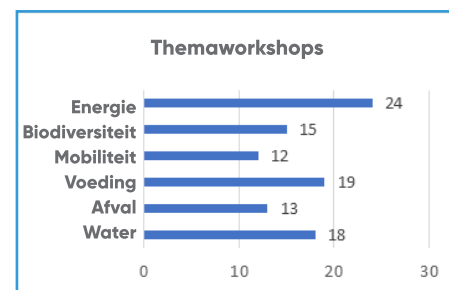

Deze bijeenkomsten vonden in het stadhuis plaats tussen projectdragers die een band hadden met het thema, betrokken partijen uit het gewest en andere gemeenten en vertegenwoordigers van de overheid en de betrokken kabinetten.

De doelstellingen

- de zorgen van burgers die tijdens de workshops per wijk naar voren zijn gekomen, vergelijken met de huidige projecten en de reeds uitgevoerde initiatieven in de stad en op andere bevoegdheidsniveaus (andere gemeenten, gewest, burgerprojecten);
- best practices bestuderen (klimaat efficiëntie / draagvlak);
- brainstormen over toekomstige projecten en hun haalbaarheid;
- de initiatieven van de stad evalueren; nieuwe acties voorstellen om in het kader van het klimaatplan uit te voeren.

Kerncijfers

Organisatie van 6 themaworkshops: duurzame voeding (15/07), biodiversiteit en groene zones (6/07), afval en circulaire economie (13/07), water (8/07), energie (8/09), mobiliteit (5/07),

Bij elke bijeenkomst kwamen er 12 tot 24 mensen bij elkaar, voor een totaal van 101 mensen.

JONGEREN AAN HET WOORD LATEN: HET JONGERENTRAJECT

De doelstelling van deze fase was via gesprekken in de openbare ruimte te luisteren naar jongeren (van 14 tot 22 jaar) en hun visie op de klimaatopwarming en hun toekomst, en naar de boodschap die

zij willen overbrengen aan de politiek.

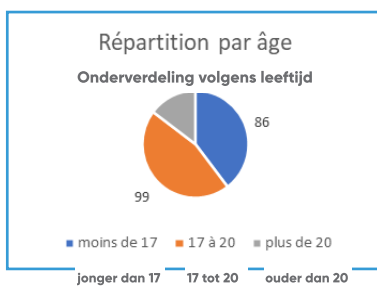

De doelstellingen

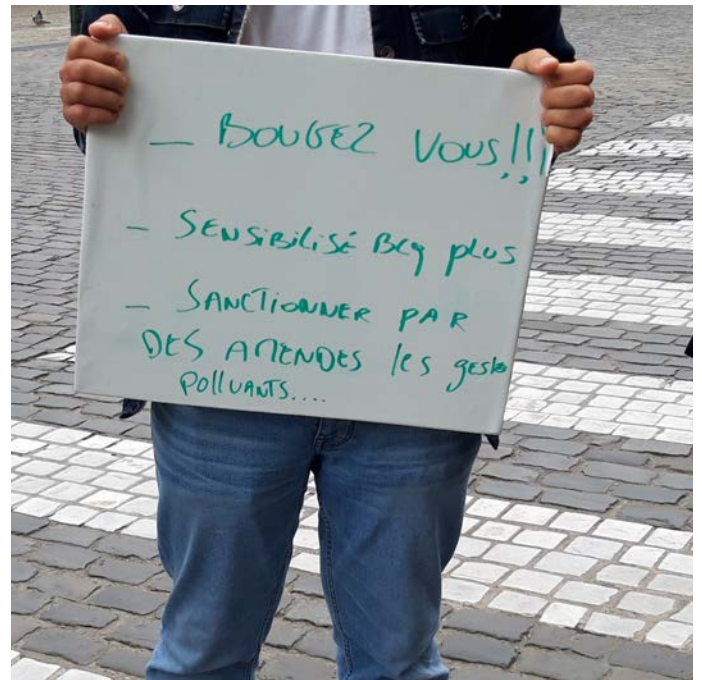
- na een bijzonder jaar (corona, lockdown) luisteren naar jongeren;
- sensibiliseren voor de klimaatproblematiek;
- betrokkenheid stimuleren.

Kerncijfers

Er zijn enquêteurs de straat op gegaan in parken, aan de uitgang van scholen, ... In totaal spraken ze in alle wijken van de stad met 217 jongeren.

Er kwamen bijna evenveel meisjes (52%) als jongens aan het woord (48%). De meesten waren Franstalig (82%), 10% sprak Nederlands en 8% drukte zich liever uit in een andere taal..

OVERZICHT PER WIJK

VIJFHOEK

Uit gesprekken tussen projectdragers en burgers zijn er in het stadscentrum verschillende uitdagingen naar voren gekomen:

- ervoor zorgen dat burgers zich sterker met elkaar verbonden voelen via ontmoetingen en projecten;
- steeds meer initiatieven (boeken-/zaden-

ruilkasten, bloembakken op balkons, ...);

- de vergroening van het stadscentrum (esthetiek, luchtkwaliteit en hitte-eiland).

NEDER-OVER-HEEMBEEK

Het grootste deel van de voorgestelde project-ideeën ging over compost en moestuinen:

- het compostnetwerk onderhouden en uitbreiden;
- fruitbomen planten in parken;
- een netwerk van groene tuinen aanleggen om de biodiversiteit te bevorderen.

LAKEN

In Laken speelden water (overstromingen), (moes) tuinen en biodiversiteit een belangrijke rol.

Deze projecten waren onder andere populair:

- de installatie van een duurzaam systeem voor de afvoer van regenwater om overstromingen te vermijden;
- ondersteuning voor moestuinen (ruimte, gereedschap, compost);
- behoud van de terreinen van Tour & Taxis en de Donderberg.

HAREN

Centraal bij de bijeenkomst in deze wijk stond de manier waarop er door projecten een sociale band kan ontstaan op een plaats die eigenlijk veel weg heeft van een dorp, maar waar de bewoners afkomstig zijn uit andere delen van de stad:

- installatie van een lift voor PBM aan het station en alles in verband met vormen van vervoer die een verbinding tot stand brengen met het centrum van Brussel;
- ondersteuning voor moestuinen (materiaal, water) en het 'groene' karakter van de wijk;

- inrichting van een ruimte om collectieve projecten te ondersteunen.

NOORDWIJK

In de Noordwijk werd er een bijeenkomst georganiseerd in de moestuin van de boerderij van het Maximiliaanpark.

Er kwamen verschillende thema's aan bod:

- zachte mobiliteit;
- afvalbeheer;
- energiegemeenschappen, in het bijzonder in verband met de geschiedenis van de wijk (windmolen van de Noordwijk);
- behoud van groene zones en braakliggende terreinen.

NOORD-OOST

In de Noord-Oostwijk werd er een bijeenkomst georganiseerd op het Margaretasquare.

Net als in andere wijken ging het over vergroening en luchtkwaliteit.

LOUIZA

De gesprekken met de studenten mondden uit in een politieke beschouwing over de ecologische en maatschappelijke modellen die zij graag werkelijkheid zouden zien worden. Er kwamen visies aan bod die nauwer aanleunden bij duurzame ontwikkeling (soft ecology), maar ook radicalere standpunten. Iedereen luisterde aandachtig naar elkaar, zonder dat het gesprek ooit verzandde in een welles-nietesverhaal. Er was ook veel aandacht voor energie en fietsmobiliteit.

© Adrian Santalla

BURGERVOORSTELLEN PER THEMA

Tijdens deze talrijke ontmoetingen in de wijken, rond de Babbeleir, in het stadhuis of in het kader van de gesprekken met jongeren, hebben burgers hun mening gegeven over de thema's van het klimaatplan:

- duurzame voeding;
- biodiversiteit;
- afval en de circulaire economie;
- water;
- energie;
- mobiliteit.

We vatten hun voorstellen hierna samen:

1 TOEGANKELIJKE EN DUURZAME VOEDING

Het thema duurzame voeding, waarbij de klimaatproblematiek centraal staat, lijkt bij veel ondervraagde personen op belangstelling te kunnen rekenen. De meeste burgers waarmee er werd gesproken vinden een gezonde, milieuvriendelijke voeding belangrijk, biologisch geteeld en afkomstig uit de korte keten. Alleen worden die overtuigingen niet altijd in de praktijk gebracht, omdat ze moeilijk te verzoenen zijn met het drukke dagelijkse leven.

De meeste voorgestelde acties houden echter ofwel verband met moestuinen, ofwel met koopgedrag. Veel mensen zeggen wel dat ze koken, maar vaak blijken ze alleen 's avonds eten te maken. Zelf confituur maken of restjes hergebruiken is bijvoorbeeld nog geen dagelijkse gewoonte.

Uit de participatiefase zijn er twee soorten voorstellen naar voren gekomen:

- sensibiliseren voor duurzame voeding en die toegankelijk maken;
- ondersteuning bieden voor de aanleg en het voortbestaan van gemeenschapstuinen (in het bijzonder moestuinen en kippenhokken).

SENSIBILISEREN VOOR DUURZAME VOEDING EN DIE TOEGANKELIJK MAKEN

Thema's die bij sensibiliseringsacties aan bod moeten komen:

- eten van fruit en groente (van het seizoen);
- lokale alternatieven voor 'exotische' voedingsmiddelen;
- de band met lokale producenten;

- minder vlees eten;
- de gevolgen van ongezond eten.

« Waarom zijn er campagnes over dronken rijden, maar niet over de gevaren van ongezond eten? »

Voorgestelde acties

De duurzame keuken promoten en beter bekend maken:

- een leermiddelenscentrum oprichten om informatie te verzamelen en verenigingen en burgers te ondersteunen door workshops aan te bieden;
- aantrekkelijke formuleringen gebruiken: veilige, gezonde en vrolijke voeding, op basis van het gewestelijke initiatief Good Move;
- acties in scholen, in het bijzonder via de kantines;
- wijkfeesten organiseren rond culinaire bijeenkomsten;
- kookkits aanbieden (cf. gemeente Etterbeek);
- bijeenkomsten organiseren zoals 'Comme à la maison', om exotische producten te leren vervangen door vergelijkbare lokale producten.

« Organiseer smaakontwikkelingscursussen met degustaties van duurzame producten »

Distributie van duurzame voedingsmiddelen:

- SAGAL's integreren in de buurthuizen;

- ruimtes voorzien voor solidaire buurtwinkels (herverdeling van onverkochte producten);
- ondersteunen van zerowastewinkels:
  - » preferentiële huurprijzen;
  - » hulp bij de logistiek.
- financieel steunen van solidaire/participatieve kantines in de wijken;

ONDERSTEUNING BIEDEN VOOR DE AANLEG EN HET VOORTBESTAAN VAN GEMEENSCHAPSTUINEN

Onder de burgers is de vraag naar moestuinen momenteel groot. Maar om deze activiteit in stand te houden, hebben beginnende groentetelers vaak steun nodig.

« Iedereen zou een moestuin moeten kunnen hebben »

Maatregelen en acties om de dynamiek te ondersteunen

- steun bieden voor de structurering van groepen en voor bemiddeling in geval van conflicten (een beroep doen op de animatoren van de preventiedienst van de stad: Bravvo);
- (kleinschalige) financiële en logistieke steun bieden voor de aanleg en het onderhoud van moestuinen;
- moestuinmeesters ondersteunen en mobiliseren: initiële en voortgezette opleidingen van kandidaat-groentetelers;
- 'zwaar' materieel ter beschikking stellen (gereedschap, schuren, bakken, hakselaar, ...);
- terbeschikkingstelling van compost en water in geval van droogte;
- de doelgroep diversifiëren;

- contact met de groentetelers van Good Food.

Een strategie voor sociale woningen ontwikkelen:

- collectieve moestuinen;
- collectief kippenhok.

De sleutels voor succes:

- de projectdragers identificeren en begeleiden;
- jaarlijks een collectief evenement organiseren voor wat gezonde concurrentie;
- vooraf een reglement voor de collectieve moestuin opstellen;
- ervoor zorgen dat installaties gemakkelijk kunnen worden ontmanteld;
- de tuinen beveiligen tegen vandalisme;
- zorgen voor bemiddeling in geval van conflict (Bravvo).

Vorbereiding van de actie: grond en ruimte voor groenteteelt:

- toegang tot het terrein (met name via een wijziging van het GBP);
- groene zones tot beschermd gebied verklaren om de productieplaatsen veilig te stellen;
- de beschikbare grond in kaart brengen en bekendmaken (braakliggende terreinen, schoolpleinen, tuinen van woonzorgcentra, enz.);
- platte daken in kaart brengen;
- bodemsaneringsacties organiseren voor de aanleg van collectieve moestuinen;
- groentetuinen aanleggen voor de groentetelers aan de slag gaan (wegen, percelen, toegang tot water, gebruikshandvest, schuurtjes, ...);
- distributie: kleine lokale markten organiseren

(ook buiten de kantooruren).

2 BIODIVERSITEIT EN NATUUR IN DE STAD

Behoud van de biodiversiteit is een ander thema waarover iedereen met wie we spraken het eens was. Net als bij andere problemen merken burgers slechts gedeeltelijk welke impact hun individuele en collectieve gedrag op de biodiversiteit in de stad kan hebben. Ze verwachten dat de stad een sterk standpunt inneemt en velen eisen dat ze rekening houdt met drie kwesties:

- Een betonstop. Veel burgers vinden dat de stad al groot en dicht genoeg is en dat we absoluut moeten stoppen met bouwen. Dat gevoel leeft vooral sterk in de groenere wijken (Haren, NOH), maar het is overal aanwezig.
- De vraag is groot om alle braakliggende terreinen uit te roepen tot beschermd gebied, niet zozeer om ze om te vormen tot parken, maar wel om de biodiversiteit er te beschermen.
- Minder druk op bestaande groene zones. Brusselaars vinden dat groene zones te druk worden bezocht, waardoor het duurzame karakter ervan wordt aangetast. Die druk is niet alleen merkbaar in de parken, maar overal waar er 'natuur in de stad' aanwezig is: bomen langs de weg, voor- en achtertuinen, het Zoniënwoud, ...

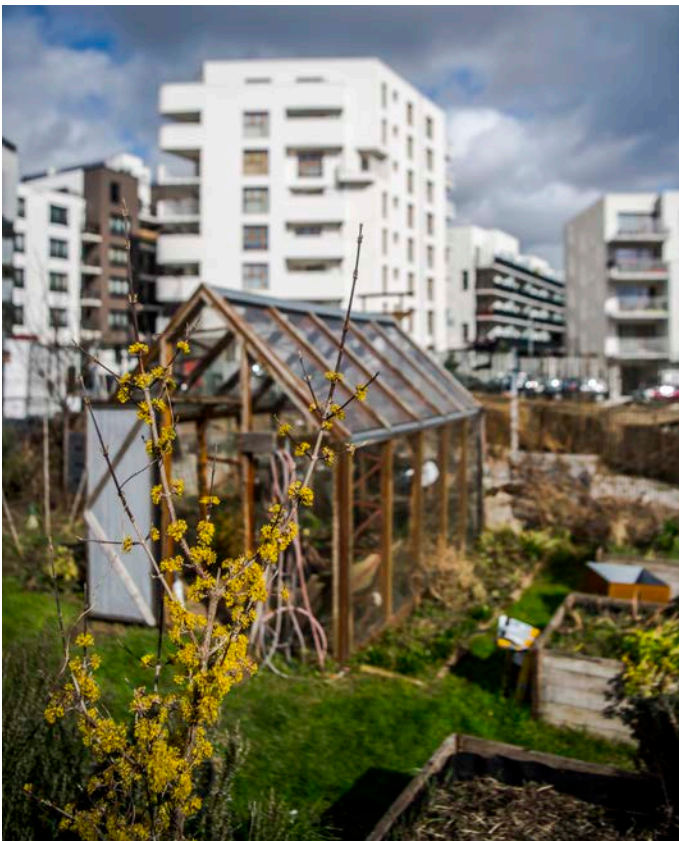
Uit de participatiefase zijn er twee soorten voorstellen naar voren gekomen:

- de stad groener maken;
- de biodiversiteit beschermen.

DE STAD GROENER MAKEN

De vergroening van de stad is belangrijk voor de esthetiek van de openbare ruimte, voor de kwaliteit van leven (in het bijzonder hitte-eilanden) en natuurlijk voor de biodiversiteit. Overigens zijn bepaalde wijken weliswaar relatief groen (Haren, NOH), maar zijn andere, zoals de Vijfhoek, de Louizawijk of de Noordwijk, sterk verhard. In die context lijkt een strategisch beleid van vergroening onmisbaar.

© Eric Danhier

« Voor een groenere stad moeten we planten voorzien die zijn aangepast aan de klimaatopwarming »

Voorgestelde acties:

Er worden twee soorten voorstellen geopperd om burgers te helpen om hun privéterrein en de openbare ruimte groener te maken:

Groene daken actief steunen:

« Konden we de stad maar ontharden en overal groene daken aanleggen »

- platte daken identificeren en inwoners suggesties doen om ze in te richten;
- expertises van daken financieren;
- financiële steun bieden voor de aanleg van vegetatiedaken.

Groenere geveltuinjes, balkons en binnengebieden:

« Waarom zijn er in Brussel niet meer verticale tuinen? »

- premies voor debetonnering (geveltuinjes, binnenplaatsen);
- de te vergroenen openbare ruimtes identificeren (ook af te breken parkeerplaatsen);
- tips voor de aanplanting van gepaste hagen en bomen (ecologisch snoeien, klimaatopwarming);
- burgers een boomvak in de openbare ruimte laten adopteren;
- zaadruilkasten in de openbare ruimte en ervoor zorgen dat er gemakkelijk toelatingen kunnen worden verkregen voor de installatie ervan (stedenbouw);
- per wijk 'groene ambassadeurs' aanstellen

en ondersteunen (direct contact werkt beter, mensen aanspreken in appartementsgebouwen);

- materiaal;
- incentives in de vorm van premies;
- communicatiemateriaal over de voorzieningen van de stad (vergroening, daken, ...);
- de ambassadeurs technische ondersteuning bieden voor vergroening (opleiding, materiaal, ...);
- in binnengebieden gemeenschappelijke tuinen aanleggen (premie of steun);
- de Brussel'Air-premie koppelen aan een premie voor de vergroening van parkeerterreinen;
- terbeschikkingstelling van compost (stad of burger) voor beplantingen (zie ook compostactie);
- statuut van 'groene straat' om structurele subsidies te krijgen;
- een vlotte onderlinge samenwerking tussen de diensten van de stad tot stand brengen (stedenbouw/groene zones).

Ook het platform 'Samen vergroenen' moet steun krijgen om aan te zetten tot vergroening.

« In de stad zijn bomen essentieel »

De actie 'Samen vergroenen' kan bij de burgers op veel bijval rekenen en is in zekere zin slachtoffer van haar eigen succes: het huidige team kan de vraag namelijk moeilijk bijhouden. Tijdens de workshop werd er voornamelijk nagedacht over hoe bepaalde aspecten van het project konden worden verbeterd:

- de gevels van een straat met elkaar verbinden door groen zodat er 'groene corridors' ontstaan in strategische wijken (voetgangersstraten, doorgangen tussen

parken, ...);

- affiches met een QR-code 'De stad heeft me geholpen' aanbrengen op bloembakken;
- een dienst oprichten die kan helpen bij de keuze van honingdragende planten of gevelplanten;
- 'per wijk' een actie organiseren;
- ambassadeurs/mediators/facilitators (ook opgeleid over klimplanten);
- verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de klimplant;
- ijzeren roosters gebruiken als steun voor beplanting in plaats van blokken voor bomen.

DE BIODIVERSITEIT BESCHERMEN (VOGELS, INSECTEN EN VLEERMUIZEN)

De laatste 30 jaar is het aantal en de diversiteit van insecten en vogels fors afgenomen, enerzijds door de vermindering/verdwijning van hun voedselbronnen en anderzijds omdat hun habitat verdwijnt.

Er heersen vandaag nog heel wat vooroordelen over insecten en vogels: mensen zijn bang voor insecten of vrezen dat gebouwen worden aangetast, ...

De biodiversiteit moet op twee manieren worden hersteld:

- door de voedselbronnen te herstellen (bloemen voor insecten en dus voor vogels, hagen en fruitbomen);
- door de habitat te herstellen.

Opgelet voor schijnbaar goede ideeën (die niet gunstig zijn voor de biodiversiteit), zoals het massaal plaatsen van bijenkasten, waardoor een monocultuur ontstaat die niet bevorderlijk is voor de ontwikkeling van wilde bestuivers.

Voorgestelde acties:

Er worden drie belangrijke voorstellen gedaan om de biodiversiteit te beschermen:

De installatie van nestkastjes (vogels en insecten) ondersteunen

- informatie;
- distributie van nestkastjes;
- nestkastjesplaatsingsbrigade onder leiding van een specialist (plaatsing in scholen en gebouwen van de stad);
- bezoek van experts;
- financiering van verenigingen zoals Natagora om de plaatsing van nestkastjes te begeleiden.

Groepen creëren voor 'mussen', 'vleermuizen', 'zwaluwen', enz.

- de soorten per wijk in kaart brengen;
- informeren over de broedperiode (snoeien van de hagen).

Drinkplaatsen creëren (thuis en in de openbare ruimte)

- informatie;
- materiaal.

3 AFVAL EN CIRCULAIRE ECONOMIE

Voor de burgers waarmee is gesproken, is afval sorteren een goed verankerde reflex. Afval sorteren blijft soms echter moeilijk, vooral om praktische redenen: waar zet je in een appartement van 50 of 60 m² 2 of 3 vuilbakken?

Dit zijn volgens de burgers de belangrijkste kwesties:

- Het meeste afval wordt niet gegenereerd door gezinnen, maar hoger in de keten (productie, verpakking, transport, ...) of bij de winkels, en daar moet er dus worden ingegrepen. We moeten niet alleen inzetten op recyclage, maar ook op repareerbaarheid. Mensen zijn zich wel bewust van dat probleem, maar er zijn maar weinig burgers die ook echte inspanningen in die zin leveren, vanwege een gebrek aan ruimte en een gebrek aan reparatievaardigheden. Het consumptiesysteem 'wegwerpen – kopen' blijft de norm.

Uit de participatiefase zijn er twee soorten voorstellen naar voren gekomen:

- de start van een kringloopwinkel / een leenwinkel;
- composteren;
- zero afval.

DE START VAN EEN KRINGLOOPWINKEL / EEN LEENWINKEL

De start van een kringloopwinkel wordt als project positief onthaald, maar of het slaagt, is afhankelijk van verschillende factoren. Het gaat

immers in tegen decennia van communicatie en propaganda over 'bezit' en 'kwaliteit' van nieuwe artikelen.

Essentiële elementen van het project:

- Communiceren, informeren en sensibiliseren:
  - » prijs en kwaliteit naar waarde schatten;
  - » samenwerken met lokale gemeenschappen/buurtfeesten,...;
  - » bijdragen aan de dynamiek van de school en jongeren beter sensibiliseren.
- de link leggen met de Repair Cafés;
- samenwerken met de ophaaldiensten voor grof huisvuil;
- economische ondersteuning bieden (op lokaal niveau, via artikel 60-contracten);
- een 'leveringsdienst' aanbieden (bestelwagen of fietskar).

COMPOSTEREN

© Eric Danhier

Composteren lijkt voor burgers de meest veelbelovende manier te zijn om organisch afval drastisch te verminderen en een vanzelfsprekende oplossing voor de oranje zakken die vaak als een absurditeit worden beschouwd (transport naar Vlaanderen

voor iets wat een lokale grondstof zou kunnen worden).

Ondersteunende elementen en werkpistes:

- composteringskits / wormenbakken aanbieden en infoavonden organiseren;
- samen met de stad composteeringsworkshops organiseren;
- opvolging en ophaling van kits als ze niet worden gebruikt;
- 'slapende' compostbegeleiders activeren en ondersteunen (materiaal, logistieke steun, vergoeding);
- jaarlijkse steun aanbieden (begeleiding en werkingsbudget) in plaats van één opleiding in het begin van de aanstelling;
- het gemeentepersoneel vragen om de lokale compostbeheerders te helpen bij het sorteren in de opvangbakken;
- composteerders droog materiaal ter beschikking stellen om de pH-waarde in balans te brengen;
- een premie of logistieke steun ontwikkelen voor initiatieven die organisch afval recupereren bij handelaars of horecazaken;
- nadenken over een aankoopcontract van de stad voor compostbakken van goede kwaliteit.

Vorbereiding van de actie:

- de vereiste administratie voor de plaatsing van compostbakken vereenvoudigen;
- de composteringszones identificeren (park, binnentuin, schoolplein, enz.);
- producenten van droog materiaal identificeren (park, tuiniers...).

ZERO AFVAL

Er worden verschillende maatregelen voorgesteld om 'zero afval' te promoten:

Maatregelen in verband met sensibilisering:

- originele communicatiecampagnes ontwikkelen om uitleg te verschaffen over composteren en meer mensen te overtuigen om zelf te composteren;
- gerichte acties ontwikkelen voor handelaars en de horeca, een label ontwerpen voor deelnemende handelaars;
- een sensibiliseringscampagne uitwerken over het belang van afval sorteren en verminderen en over het recyclageproces;
- samenwerken met handelszaken om ze aan te sporen minder afval te genereren en afvalplannen voor handelszaken uitwerken.

« We zouden handelaars moeten aanmoedigen om meer in bulk aan te bieden »

Voorgestelde acties:

- zero afval toegankelijker maken:
  - » netwerk van lokale winkels;
  - » rondrijdende bestelwagens;
  - » steun voor aankoopcentrales.
- beter netwerken binnen winkels om afval te verminderen (fruit uit de zon plaatsen...);
- mensen aansporen om hun gedrag te veranderen:
  - » acties gericht op sociale normen;
  - » gerichte acties om een gevoel van persoonlijke efficiëntie te creëren;
  - » aanpassing van de formulering 'zero afval'

naar 'minder afval' (speelt minder in op een schuldgevoel);

- » communiceren over besparingen en gezondheid.

4 WATER

« Zullen we ooit in het kanaal kunnen zwemmen? »

Water is tijdens de verschillende gesprekken relatief weinig aan bod gekomen. Behalve de burgers die rechtstreeks getroffen zijn door waterschaarste (voornamelijk groentetelers) of overstromingen (Maalbeekdal en Molenbeekdal), konden de meeste deelnemers aan de gesprekken zich maar moeilijk voorstellen dat er in België ooit te weinig water zou kunnen zijn. Volgens hen zijn overstromingen veeleer een reëel probleem.

Alle gesprekken hebben plaatsgevonden vóór de noodlottige overstromingen van deze zomer. De kans is dus groot dat onze vragen vandaag heel anders zouden worden beantwoord.

Er werden drie actiepunten voorgesteld:

- beheer van overstromingen;
- rationeel waterverbruik (regen- en leidingwater);
- consumptie van drinkbaar water.

BEHEER VAN OVERSTROMINGEN

Overstromingen zijn in Brussel een probleem dat vooral tragisch is voor de getroffen personen.

'Eenvoudige' oplossingen zoals de installatie van overstortbekkens zijn slechts in beperkte mate nuttig (installatieduur, kostprijs, overlast voor

bewoners, fysieke limieten van het bekken, ...). De oplossing van dit probleem vereist dus een meer-voudige, niet-plaatsgebonden benadering.

© Mika Baumeister

Voorgestelde acties:

- identificatie van grote ondoorlaatbare oppervlakken (kerk, winkelcentrum, schoolplein, ...) voor openbaar of privé-gebruik;
- hulp om regenpijpen van huizen los te koppelen van het rioleringsnet (grote daken prioritair);
- de installatie van terugslagkleppen in echt nuttige gevallen bevorderen;
- voorrang geven aan wijken/blokken :
  - » gebouwen van de stad als modelgebouw gebruiken - loskoppelen, groene daken, enz.;
- bodemoppervlakken doordringbaar maken;
- systematische brainstormsessies organiseren op het niveau van de gemeenten:
  - » het stadspersoneel sensibiliseren voor een geïntegreerd beheer van de overstromingsproblematiek (stedenbouw / groene zones, ...);
  - » stedenbouwkundige regels opstellen om waterafvoer tegen te gaan (loskoppelen van dakgoten indien mogelijk, door-

laatbaar maken van parkeerplaatsen, binnenplaatsen, ...);

- » de waterproblematiek beter integreren in de bestekken van de gemeente (beschrijving van 'waterdoelstellingen' voor nieuwe gebouwen, bij de aanleg van wegen, ...);
  - » waterbeheer via stroomgebieden aanmoedigen (bestemmingsplannen opstellen voor meerdere gemeentes).
- proactieve acties in de betrokken wijken:
    - » niet-gebruikte premieoverschotten gebruiken in prioritare wijken (Laken, Square...) voor extra acties op het niveau van de gemeente;
    - » communicatie op het meest geschikte moment (na hevige regenval);
    - » opleiding van professionals in verschillende technieken voor waterbeheer (aanleg van wadi's, bezinkbekkens, enz.);
    - » een organisatie zoeken zoals Ferme Nos Pilifs om burgers directe hulp te bieden bij de werken.

RATIONEEL WATERVERBRUIK (REGEN EN LEIDINGWATER)

Water kan op twee manieren worden bespaard: door leidingwater beter te benutten en door regenwater op te vangen.

« In nieuwe gebouwen zou regenwater moeten worden opgevangen »

© Luis Tosta

Voorgestelde verbeteringen:

- samenwerken met verzekeraars (1/3 van het verzekeringsbudget gaat naar waterschade);
- huurders en eigenaars sensibiliseren voor lekken;
- syndici / vereniging van mede-eigenaars sensibiliseren (op basis van het bouwjaar);
- gerichte hulp voor kansarme groepen;
- gerichte hulp via een samenwerking met Vivaqua;
- monitoringsystemen zoals Shayp om lekken en verspilling op te sporen;
- premie voor waterbespaarders op kranen;
- waterverbruik duidelijk aangeven op de waterfactuur;
- een strategie voor watertanks opstellen:
  - » de bestaande tanks identificeren;
  - » EPB koppelen aan het waterverbruik;
  - » ervoor zorgen dat gemeentelijke en gewestelijke premies elkaar aanvullen;
  - » de audit van de 'tank' koppelen aan een audit van een dak (materialen, staat van de dakgoten);
  - » publicatie van een vademecum over het herstellen van tanks.
- renovatie / installatie van regenwatertanks;
- gebruik van regenwater om de tuin te besproeien, auto's te wassen, het toilet door te spoelen ...;
- hulp bij de installatie van tanks in moestuinen;
- mogelijkheid om de waterbevoorrading te gebruiken voor moestuinen in geval van ernstige droogte.

De consumptie van drinkbaar leidingwater is niet alleen financieel interessant, maar ook belangrijk om vervuiling tegen te gaan.

Nochtans drinken mensen steeds meer flessenwater.

Voorgestelde verbeteringen:

- individuele of collectieve filtersystemen voor kraantjeswater installeren (voor de smaak) en letten op het ecologische evenwicht van de gebruikte filters;
- analyse van lood door Vivaqua mogelijk maken;
- het gebruik van waterflessen stimuleren.

Communicatie over de kwaliteit van het leidingwater

- een onderzoek laten uitvoeren naar de aanwezigheid en de impact van kalk;
- het publiek informeren over de milieu-impact van flessenwater in vergelijking met kraantjeswater;
- communiceren over waterbehandeling en -analyse;
- communiceren over filtermogelijkheden met positieve ecobalans;
- werken aan clichés over kraantjeswater, vooral in scholen;
- kraantjeswater in restaurants promoten (logo, premie...).

CONSUMPTIE VAN DRINKBAAR WATER

Argumenten

Kraantjeswater is:

- natuurlijk;
- goed voor de gezondheid;
- betrouwbaar en duurzaam;
- voordelig;
- vaak van betere kwaliteit dan flessenwater.

5 ENERGIE

Verrassend genoeg kozen slechts heel weinig deelnemers voor het thema energie. In verschillende wijken is het helemaal niet aan bod gekomen. Dat is des te verrassender omdat er een rechtstreeks verband is tussen energie en CO₂-uitstoot. Bij informele gesprekken met deelnemers kwam naar voren dat er enkele jaren geleden alleen maar over energie werd gesproken wanneer het ging over het klimaat. Zij opperden dat mensen daarin misschien lakser zijn geworden. Anderen haalden onmacht aan, of omgekeerd, het gevoel dat mensen bij andere thema's wel een concrete en onmiddellijke impact kunnen realiseren.

© Eric Danhier

Ook mogen we de aard van Brussel niet uit het oog verliezen: huurders kunnen weinig inbrengen over de isolatie van het gebouw of de plaatsing van zonnepanelen.

« We gebruiken in onze activiteiten te veel energie »

Er zijn verschillende voorstellen gedaan over:

- groepsaankopen voor energie;
- energiegemeenschappen;
- steun van de stad aan gewestelijke projecten;
- aanvullende premies en voorzieningen.

GROEPSAANKOPEN VOOR ENERGIE

Voorgestelde acties

Aandachtspunten:

- gemeenschappen conditioneren voor groepsaankopen van groene energie;
- gemeenschappen helpen bij sensibiliseringsacties om zuinig om te gaan met energie;
- loketten behouden om mensen zonder internettoegang niet te benadelen;
- ervoor zorgen dat het project economisch haalbaar is.

Te ontwikkelen projecten:

- de stad kan optreden als tussenpersoon en onderhandelen met de distributeurs;
- groepsaankopen voor energie organiseren op het niveau van de gemeente;
- ruchtbaarheid geven aan oplossingen om lokaal energie te produceren.

ENERGIEGEMEENSCHAPPEN

Voorgestelde acties

Het Brusselse Gewest bevordert de oprichting van energiegemeenschappen via een ordonnantie die op 22 maart 2022 is gepubliceerd. Die ordonnantie beoogt een kader te scheppen voor de erkenning en oprichting van 'energiegemeenschappen'. Er zijn enkele essentiële elementen voor de verspreiding geïdentificeerd:

- identificatie van de factoren die vereist zijn voor succes (grootte, omvang, uitvoeringsproces, beheertool, gemeenschap van meerdere actoren, enz.);
- identificatie van verschillende operatoren om hun lokale ontwikkeling te begeleiden (Homegrade, één loket, enz.);
- een communicatiekit samenstellen om burgers te informeren;
- proactief kwetsbare groepen trachten te bereiken en lokale ambassadeurs identificeren die als tussenpersoon kunnen optreden.

Een alternatieve oplossing voor de energiegemeenschappen is de bundeling van energie binnen één collectief gebouw, omdat daar geen specifieke structuur voor hoeft te worden opgericht en de kosten veel lager liggen.

DE STAD ALS TUSSENPERSOON VOOR DE GEWESTELIJKE PREMIES

Voorgestelde acties

De stad zou de toewijzing van de gewestelijke premies op verschillende manieren kunnen steunen.

Analyse van gebouwen:

- steun bieden voor EPB-audits;
- zich direct richten tot eigenaars;
- zich direct richten tot de syndici.

Premies toegankelijker maken:

- een bureau voor informatie en hulp oprichten voor de aanvraag van gewestelijke premies;
- organisatie van een hulpdienst om de aanvraag van premies te vereenvoudigen (om het werk van Homegrade gemakkelijker te maken);
- ontwikkeling van een tool voor de opvolging van premies;
- in wijken waar er vliegtuigen overvliegen tegelijkertijd communiceren over de thema's geluidsoverlast en energie;
- supplementen boven op de gewestelijke premies aanbieden;
- een prefinanciering van de premies aanbieden.

Werken toegankelijker maken:

- invoering van een beurs om isolatiematerialen te kunnen kopen;
- opstelling van een lijst met aannemers van het gebouw.

AANVULLENDE PREMIES EN VOORZIENINGEN

© Alicia Razuri

Aanvullende premies

- witte verf voor daken om de gevolgen van hitte-eilanden terug te dringen;
- premies voor groene daken (isolierend effect);
- steun voor nudgingsystemen om zuiniger energieverbruik te promoten (bijvoorbeeld via de facturen).

Promotie van gemeenschappen

- ervoor zorgen dat burgers (vooral kansarme groepen) bij elkaar kunnen komen om ze te sensibiliseren over zuinig energieverbruik op het niveau van de wijk.

Opleiding en ambachten

- steun voor bouwopleidingen met het oog op zuinig energieverbruik en de circulaire economie (in verband brengen met de regionale energiestrategie).

Fiscaliteit

- invoering van fiscale hefbomen om zuinig energieverbruik te ondersteunen;
- inspelen op incentives en beperkingen om isolatie aan te moedigen, vooral voor eigenaars die verhuren;
- de stedenbouwkundige regels van de stad en het gewest harmoniseren en isolatievoorzieningen promoten.

6 MOBILITEIT

Mobiliteit is een thema dat bij deelnemers erg populair was. Het is het onderwerp dat door de meeste ondervraagden werd gekozen. Vaak hadden ze een vrij radicaal standpunt over mobiliteit, maar de meeste mensen kenden het mobiliteitsplan Good Move niet, ook niet in de Vijfhoek waar er al een reeks raadplegingen hebben plaatsgevonden. We stellen ook vast dat het grootste deel van de voorgestelde acties niet direct betrekking heeft op de burgers, maar veeleer op de stad of het gewest. Gezien de vorm van de gesprekken konden we geen diepgaandere gesprekken voeren over hoe zij hun eigen mobiliteitsgedrag aanpassen.

« Het is belangrijk dat iedereen zich aan 30 km/h houdt »

De meeste voorstellen die hieronder worden opgesomd, zijn meerdere keren geformuleerd.

Tot slot merken we op dat enkele deelnemers volledig tegen de onderstaande voorstellen waren en ijverden voor meer - en gratis - parkeerplaatsen, een betere bereikbaarheid met de auto, en minder voorzieningen voor fietsers en het openbaar vervoer.

De voorstellen uit de themaworkshops hebben betrekking op:

- promoten van de fiets;
- een duurzaam wagenpark;
- autodelen.

PROMOTEN VAN DE FIETS

De burgers vinden de fiets in de stad een geloofwaardig alternatief voor de auto.

© Nhi Dam

« Waarom geen elektrische fietsen ter beschikking stellen? »

Het huidige beleid van subsidiëring van de aankoop van fietsen is te beperkt, klinkt het, want dat is vooral gericht op mensen die al hebben beslist een fiets te kopen. Tijdens de ontmoetingen hebben burgers andere soorten stimuleringsmaatregelen voorgesteld om een stap verder te gaan.

Verbetering van voorgestelde nieuwe ideeën:

Nieuwe ideeën van burgers en experts in het kader van de themaworkshops:

- steun bij aankoop, onderhoud en reparatie;
- een premie voor een fietsslot aanbieden in plaats van een premie voor de aankoop van een fiets, omdat de aankoop van een slot van goede kwaliteit bij de aankoop van een fiets vaak pas op de tweede plaats komt;
- subsidies voor fietsen, ook voor reparatie;
- premie voor vorming en reparatie;
- premie voor onderhoud;
- bonus voor bedrijven die bedrijfsfietsen ter beschikking stellen;
- steun voor de beveiliging van fietsen: inrichting van veilige fietsstallingen;
- fietsen bij aankoop (nieuw of tweedehands) stelselmatig registreren in een database;
- ervoor zorgen dat tweedehandsfietsen traceerbaar zijn;
- fietsen merken bij onderhoud;
- fietsen registreren in de database van City Bike Brussels;
- wegen fietsvriendelijker maken en het gebruik van de fiets promoten: opleiding voor kinderen (vorming en reparatie);
- de opleiding van leraren lichamelijke opvoeding verbeteren en fietsleraren opleiden;
- gereedschapskits aanbieden in scholen;
- volwassenen in het zadel helpen (gemeenschapscentra, OCMW, enz.);
- fietscursus via Actiris gericht op werkzoekenden;
- fietsevenementen organiseren om fietsen populairder te maken;
- verkeersopleiding voor fietsers;
- nieuwe alternatieven aanbieden: gedeelde bakfietsen en gedeelde fietskarren.

« *Waarom schoolkinderen niet met de fiets ophalen?* »

EEN DUURZAAM WAGENPARK

De CO₂ uit transport is een van de belangrijkste bronnen van uitstoot en luchtvervuiling in Brussel. De evolutie van het Brusselse wagenpark moet dus centraal staan in het beleid van het gewest, in het bijzonder via LEZ's (Low Emission Zones).

© Remco Mariën

Maar dat is niet voor iedereen een logische ontwikkeling. Sommige mensen vinden het moeilijk

om afstand te doen van hun auto en een klassieke wagen vervangen door een elektrische is nog steeds duur. Bovendien is elektrificatie een lokale oplossing voor de luchtvervuiling, maar technisch gezien is het niet eenvoudig (elektriciteitsproductie, opladen, ...) en het is ook geen 100% milieuvriendelijke oplossing (met name door de productie en recyclage van accu's).

In deze workshop hebben deelnemers zich toegelegd op de identificatie van de struikelblokken en bepaalde oplossingen om het wagenpark duurzamer te maken, vooral door retrofitten.

Voorgestelde verbeteringspunten:

- via een specifieke technische controle vaststellen welke voertuigen best worden geretrofit;
- gericht kijken naar bedrijfswagens of deelwagens om reële kansen te identificeren;
- meer aandacht voor 's nachts langzaam opladen;
- premie van het gewest/de stad (inkomensgebonden);
- ervoor zorgen dat het een goede aanvulling is op de Brussel'Air-premie;
- het gebruik van gerecycleerde/recycleerbare accu's als voorwaarde opleggen voor retrofitten.

AUTODELEN

« *Er zouden meer deelauto's moeten zijn* »

Autodelen wordt in grote mate beschouwd als een serieus alternatief voor een eigen wagen. Bestaande mogelijkheden zijn bedrijven zoals

Cambio, carpooling of deelplatforms zoals Wibee.

Voorgestelde ideeën voor verbetering:

- steun voor de inrichting van bijv. Cambio-standplaatsen in de buitenwijken;
- communiceren over het prijsverschil tussen autodelen en een eigen wagen;
- steun aan burgerinitiatieven naast commerciële initiatieven:
  - » stimulerende maatregelen: de kosten die gepaard gaan met autodelen terugbetalen (specifieke verzekering, parkeren);
  - » steun voor autodelen:
    - › administratie;
    - › verzekering;
    - › voorbehouden plaatsen voor gedeelde personenwagens.

- aanbieden van pedagogische dossiers die leerkrachten in hun lessen kunnen gebruiken (bijv. waarom insecten nuttig zijn);
- transversale projecten voorstellen (bijv. een moestuin aanleggen op school);
- workshops aanbieden op school, geleid door externen (bijv. fietsen repareren).

Een tweede transversale kwestie is **steun voor projectdragers en ambassadeurs:**

- alle burgerinitiatieven rond 'klimaat' in kaart brengen;
- een 'projectfestival' organiseren zodat projectdragers hun werk kunnen presenteren, elkaar ontmoeten en samen nadenken over mogelijke oplossingen.

« Er zouden klimaatambassadeurs direct bij mensen thuis moeten aankloppen »

TRANSVERSALE ACTIES

Aanvullend op de vragen aan burgers en de gesprekken over welbepaalde thema's, hebben burgers, verenigingen en experts zich ook gebogen over transversale problemen en oplossingen. Een aantal daarvan worden momenteel al door de stad bestudeerd.

« We moeten in al onze beslissingen in eerste instantie rekening houden met de hoogdringendheid van klimaatmaatregelen »

Sensibilisering is iets wat in alle thema's aan bod komt. Voor veel burgers is de school de ideale plaats om jongeren te sensibiliseren. Sensibiliseren kan op verschillende manieren gebeuren:

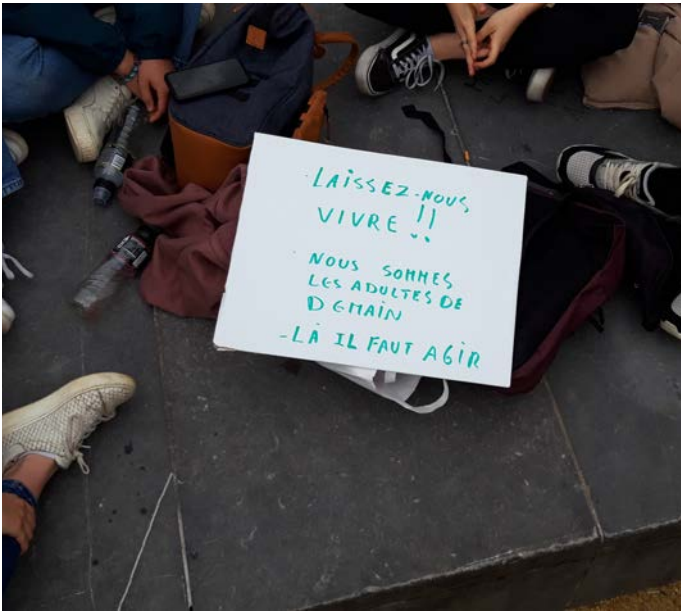
Een derde eis die vaak terugkomt is de invoering van **één loket** waar burgers terecht kunnen voor:

- informatie over mogelijke klimaatacties die ze kunnen organiseren;
- informatie over premies en andere steunmaatregelen van de stad of zelfs het gewest;
- hulp bij het invullen van formulieren.

Bovendien willen burgers dat de overheid het eenvoudiger maakt om steun aan te vragen:

- één formulier;
- naast aanzienlijke/structurele steunmaatregelen ook premies voor kleinere bedragen het hele jaar door en niet via gerichte aanbestedingen;
- boekhoudkundige steun om de premies correct administratief te verwerken.

JONGEREN AAN HET WOORD

Met jongeren werd over specifieke doelstellingen gepraat. We wilden deze bevolkingsgroep na een jaar corona ook aan het woord laten, om:

- te luisteren naar wat hen op dit moment bezighoudt;
- te zien in welke mate zij zich bewust zijn van/ kennis hebben over klimaatkwesties;
- te zien welke stappen ze zelf nemen;
- erachter te komen welke (klimaat)thema's zij belangrijk vinden en wat we kunnen doen om hun belangstelling te wekken.

In het kader van deze gesprekken hebben we in alle wijken van de stad gesproken met 217 jongeren. Er kwamen bijna evenveel meisjes (52%) als jongens aan het woord (48%). De meesten waren Franstalig (82%), 10% sprak Nederlands en 8% drukte zich liever uit in een andere taal.

Uit de analyse van de antwoorden in het kader van deze gesprekken bleek dat jongeren konden

worden onderverdeeld in **drie heel specifieke groepen:**

- **Min 17-jarigen** zijn zich in zekere mate bewust van de klimaatkwestie, maar maken zich ook vrij opvallend weinig zorgen, met uitzondering van enkele jongeren die heel erg met het klimaat begaan zijn, vaak door hun gezin. Bij de jongsten die zich bewust zijn van de problematiek zien we – net als overigens bij de oudsten – regelmatig tekenen van ontmoediging en gebrek aan vertrouwen.
- **17-20-jarigen** zijn zich van veel aspecten vrij bewust en zelf bereid om iets te doen, ook al verklaren ze regelmatig een gevoel van onmacht te ervaren. Zij herinneren zich de manifestaties nog goed en velen verklaren graag opnieuw actie te willen voeren om de regering te dwingen om resoluut tot actie over te gaan. Deze groep onderneemt de meeste pogingen om op zoek te gaan naar alternatieven (mobiliteit, voeding, ...). Zij koppelen de klimaatkwestie vaak aan andere sociale vraagstukken: feminisme, verdeling van de welvaart, politiegeweld, racisme, ... zonder precies aan te geven wat het verband tussen deze verschillende bewegingen is. Van de 3 groepen is dit duidelijk de meest activistische leeftijds-groep.
- Bij **de plus 20-jarigen** zien we tot slot een groep die zich bewust is van het probleem, maar die gedesillusioneerd en/of bezorgd is, en een (kleinere) groep die weinig belangstelling toont voor klimaatzaken. In deze leeftijdsgroep hebben veel jongeren ons gezegd dat ze om klimaatredenen geen kinderen willen. Ze hebben vaak het gevoel dat hun generatie de rekening gepresenteerd krijgt voor de onachtzaamheid van vorige generaties. De studenten met wie er werd gesproken aan de universiteit leken bijzonder bereidwillig en actief.

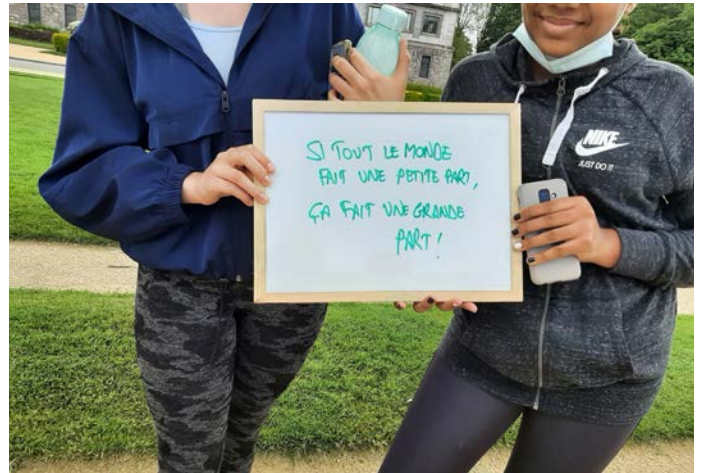
Deze 3 categorieën bevinden zich in de verschillende wijken van de stad, waarbij leeftijd de grootste onderscheidende factor lijkt te zijn. Binnen de 3 leeftijdsgroepen worden de klimaatopwarming en de stelling dat die door de mens veroorzaakt is, nauwelijks in vraag gesteld. Ook is iedereen het erover eens dat het belangrijk is om actie te ondernemen. In dezelfde geest vinden de meesten afval sorteren vanzelfsprekend. De enorme invloed van de klimaatontregeling is echter nog steeds vaag en de gevolgen ervan lijken nog ver van ons af te liggen, zowel in ruimte (de Noordpool, woestijnvorming) als in tijd.

Hun bezorgdheid is vooral geconcentreerd binnen enkele thema's:

- de klimaatverandering;
- energie en luchtvervuiling;
- mobiliteit;
- natuur en biodiversiteit;
- afval en de circulaire economie;
- voeding;
- informatie- en communicatiekanalen.

« We hebben geen reserveplaneet »

AAN DE SLAG MET/VOOR JONGEREN

Sensibiliseren

- organisatie van exposities en scholen mobiliseren om ze te bezoeken;
- pedagogische dossiers aanbieden aan leerkrachten, in het bijzonder voor de les aardrijkskunde in het 5e middelbaar, die hoofdzakelijk wordt gewijd aan de problematiek van de klimaatopwarming.

Mobiliseren

- bepaalde subsidies specifiek besteden aan acties gericht op jongeren;
- organisatie van workshops (scholen / buurthuizen / verenigingen)
  - » duidelijk maken hoe jongeren staan ten aanzien van de klimaatontregeling;
  - » bewustmaking met tools zoals 'Climate Fresk';
  - » hulp om autonome en lokale projecten te organiseren die rechtstreeks verband houden met wat jongeren bezighoudt (markt voor tweedehandskleding, enz.).

CONCLUSIE

Dankzij onze gesprekken met burgers kunnen we beter inschatten hoe bewoners in hun wijk tegenover klimaatkwesties staan, kunnen we concrete burgerinitiatieven naar waarde schatten en mensen inspireren om mee te doen.

Ook konden we hen tijdens de gesprekken informeren over de initiatieven van de stad en punten voor verbetering vaststellen.

Deze burgerraadpleging en de voorstellen die daaruit zijn voortgekomen zullen in aanmerking worden genomen bij de uitwerking van het klimaatplan van de stad dat in de loop van 2022 zal worden voorgesteld.

COORDINATIE EN CONTACT :
DIENST KLIMAAT VAN DE STAD
BRUSSEL

REDACTIE EN LAY-OUT:

BIJLAGEN

IEDEREEN DIE HEEFT PLAATSGENOMEN ROND DE BABBELEIR

Bedankt aan de verenigingen die hebben meegewerkt aan de Babbeleir-gesprekken:

Vijfhoek

- 1000 BXL en transition
- Comité Alhambra
- Wijkcomité Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw
- Samenleven
- Fleurs et baies
- Nativitas
- Park ket
- Stalem

Laken

- Be Here
- Brusseau
- Collectieve tuin van Tour & Taxis
- Therapeutische tuin van het Brugmannziekenhuis
- Zadenkiosk
- La fraternité
- Nos Pilifs
- Park Farm
- Pumptrak
- Save Donderberg
- We Smart

Neder-Over-Heembeek

- FB 1020
- Nos Pilifs
- Projet Versailles
- Versailles Bioty

Haren

- Courtileke/Goutte à Goût
- Solid'Haren

Noordwijk

- City Mine
- Boerderij van het Maximiliaanpark
- Up North

Noord-Oostwijk

- Autour de Marguerite
- Wijkcomité Luther

Louiza

- As Bean
- Remorkable

DE DEELNEMERS AAN DE THEMAWORKSHOPS

Toegankelijke en duurzame voeding

- Arsène
- vzw 'Début des haricots'
- URBI Leaf
- Boerderij van het Maximiliaanpark
- Leefmilieu Brussel
- Collectif au Quai
- Comité Alhambra
- Ferme Nos Pilifs
- Moestuinmeester
- DDH
- By Marino
- burgers

De workshop over biodiversiteit en natuur in de stad

- vzw 'Jonge Economische Kamer Brussel'
- vzw 'Urban Ecology'
- vzw 'Ferme Nos Pilifs'
- (vzw-initiatief) Jardin Collectif Tour et Taxis
- vereniging 'Autour de Marguerite'
- Cel Stedelijk Groen van Sint-Gillis
- organisatie 'Natagora'
- burgers

De workshop over afval en circulaire economie

- vzw 'Stalem'
- vzw 'Worms'
- Leefmilieu Brussel
- burgerinitiatief 'Far waste'
- platform 'Merciki'
- kruidenier 'Please Like Meal'
- 1000 Brussel
- een tuinarchitect

- een compostmeester
- burgers

De workshop over water

- VUB
- Lauréat ID
- Coördinatie Zenne vzw
- projectverantwoordelijke van het Riolenmuseum
- vertegenwoordiger van Leefmilieu Brussel
- vertegenwoordiger van Vivaqua
- Architect Directeur van het Departement Ruimtelijke
- Ordening van de gemeente Ganshoren
- vzw Ferme Nos Pilifs
- initiatief Good Food Brussels
- Autour de Marguerite
- project van de vzw NoWayBack
- Opensource
- NPO Latitude-Platform
- start-up Shayp
- burgers

Energie

- vertegenwoordiger van de gemeente Schaarbeek
- vertegenwoordiger van de gemeente Ukkel
- vertegenwoordiger van de gemeente Koekelberg
- vertegenwoordiger van de gemeente Anderlecht
- vertegenwoordiger van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe
- vertegenwoordiger van de gemeente Sint-Agatha-Berchem
- vertegenwoordiger van de gemeente Etterbeek
- vertegenwoordiger van de gemeente Elsene
- vertegenwoordiger van de gemeente Sint-Pieters-Woluwe
- vertegenwoordiger van de stad Doornik
- Homegrade, het advies- en begeleidingscentrum voor huisvesting in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Kabinet van de minister belast met Klimaattransitie, Leefmilieu, Energie en Participatieve democratie Alain Maron

- vertegenwoordiger van Sibelga
- vertegenwoordiger van Leefmilieu Brussel
- vzw APERe
- platform WeSmart
- platform Wikipower
- Citymind

De workshop over mobiliteit

- Diderot-instituut
- vereniging Convivence
- vzw Les chercheurs d'air
- beweging BRAL
- Europese coalitie van ngo's en organisaties Clean Cities Campaign
- Mpact vzw
- Cambio
- start-up Decarbone.eu
- fietswinkel Bike Your Planet
- een vrijwillige coördinator van GRACQ en de Fietzersbond